

**ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ
ВІТЧИЗНЯНОГО ФОНДУ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ З ТИМЧАСОВОЇ
ВТРАТИ ПРАЦЕЗДАТНОСТІ**

Досліджено сучасний стан, основні засади та особливості функціонування Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності у сфері соціального захисту населення.

Исследовано современное состояние, основные принципы и особенности функционирования Фонда социального страхования по временной нетрудоспособности в сфере социальной защиты населения.

Explored the current state, the basic principles and peculiarities of functioning of social insurance fund on temporary disability in social protection of the population.

Ключові слова: соціальний захист, соціальне страхування, Фонд соціального страхування з тимчасової втрати працездатності.

Соціальне страхування безпосередньо стосується кожної людини протягом усього життя, а система управління соціальним страхуванням та механізм його практичного здійснення вимагає відповідних знань і підготовки.

Забезпечення гарантованого мінімального доходу реалізується через систему соціального страхування, в якій основою є принцип розподілу з урахуванням ресурсних можливостей суспільства та визначення міри соціальних гарантій. Матеріальною основою для виконання цих завдань виступають відповідні фонди з характерними для них напрямками використання грошових коштів.

Означену проблематику досліджували: В.Андріїв, В.Безугла, Д.Загірняк, Л.Шаповал, О.Безкровний, Н.Внукова, Г.Глухова, І.Дроздяк, Т.Козій, Ю.Конопліна, С.Юрій та ін.

Дослідження основних засад та особливостей функціонування цільових фондів соціального страхування в Україні, зокрема Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності (ФССзТВП) необхідне з метою встановлення можливості удосконалення системи у цій сфері, визначення місця та ролі у сфері соціального захисту населення.

Загальнообов'язкове державне соціальне страхування (ЗДСС) у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням, передбачає матеріальне забезпечення громадян у зв'язку з втратою заробітної плати (доходу) внаслідок тимчасової втрати працездатності (враховуючи догляд за хворою дитиною, дитиною-інвалідом, хворим членом сім'ї), вагітності та пологів, догляду за малолітньою дитиною, смертю застрахованої особи або членів її сім'ї, а також надання соціальних послуг за рахунок бюджету ФССзТВП, що формується шляхом сплати страхових внесків власником або уповноваженим ним органом, громадянами, а також за рахунок інших джерел, передбачених Законом України "Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами,

зумовленими похованням" [1; 6, с. 29; 10; 13; 14 с. 2915, с.200;].

ЗДСС у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності підлягають особи, які працюють на умовах трудового договору (контракту) на підприємствах, в установах, організаціях незалежно від форм власності та господарювання або у фізичних осіб, а також обрані на виборні посади в органах державної влади, органах місцевого самоврядування та в інших органах; члени колективних підприємств, сільськогосподарських та інших виробничих кооперативів [1; 14, с.24].

Особи, які забезпечують себе роботою самостійно (особи, які займаються підприємницькою, адвокатською, нотаріальною та іншою діяльністю, пов'язаною з одержанням доходу безпосередньо від цієї діяльності), мають право на матеріальне забезпечення та соціальні послуги за умови сплати страхових внесків до ФССЗТВП відповідно до діючого законодавства.

Саме соціальне страхування, для працюючого населення України, на нашу думку, є основним інститутом реалізації права на соціальне забезпечення, який захищає найманих працівників і самозайняте населення від найбільш значущих, серйозних і масштабних соціальних ризиків.

Чинне законодавство визначає принципи загальнообов'язкового державного соціального страхування з тимчасової втрати працездатності та витратами, зумовленими похованням, які носять загальний (універсальний) характер і більшою мірою визначають суспільні відносини в сфері соціального захисту. Безперечно, функціонування ФССЗТВП в Україні ґрунтується на цих принципах, які за ознакою значущості можна трактувати як загальносоціальні.

Загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням, здійснюється за принципами:

1) законодавчого визначення умов і порядку здійснення загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням;

2) обов'язковості страхування осіб, які працюють на умовах трудового договору (контракту) та інших підставах, передбачених законодавством про працю;

3) державних гарантій реалізації застрахованими особами своїх прав;

4) обов'язковості фінансування ФССЗТВП, витрат, пов'язаних із наданням матеріального забезпечення та соціальних послуг, в обсягах, передбачених Законом;

5) формування та використання страхових коштів на засадах солідарності та субсидування;

6) цільового використання коштів загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням;

7) паритетності в управлінні ФССЗТВП представників держави,

застрахованих осіб та роботодавців;

8) відповідальності роботодавців та ФССЗТВП за реалізацію права застрахованої особи на матеріальне забезпечення та соціальні послуги за Законом [1; 2; 3, с.90; 13; 15, с.201; 14 с.30].

Крім зазначених вище принципів, В.Й.Плиса виділяє наступні:

- обов'язковості страхування членів колективних підприємств, сільськогосподарських та інших виробничих кооперативів;

- добровільності страхування громадян України, які працюють за межами території України і не застраховані в системі соціального страхування країни, в якій вони перебувають (мають право на матеріальне забезпечення та соціальні послуги за умови сплати страхових внесків до ФССЗТВП відповідно до чинного законодавства, якщо інше не передбачено міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України);

- добровільності страхування осіб, які забезпечують себе роботою самостійно (особи, які займаються підприємницькою, адвокатською, нотаріальною, творчою та іншою діяльністю, пов'язаною з одержанням доходу безпосередньо від цієї діяльності, в тому числі члени творчих спілок, творчі працівники, які не є членами творчих спілок) [13].

Проте цей перелік не є вичерпним, адже ФССЗТВП – це складна за організацією структура, функціонування якої пов'язане із необхідністю ефективного формування, використання та управління фінансовими ресурсами для досягнення визначених цілей системою соціального страхування. Тому, на нашу думку, необхідно визначити спеціальні принципи функціонування, враховуючи особливості діяльності:

- прозорості – публічне оприлюднення результатів функціонування ФССЗТВП;

- безризиковості – передбачення можливих втрат, пов'язаних з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням;

- структурованості – ФССЗТВП є складним динамічним механізмом з цілеспрямованою взаємодією його структурних елементів із вертикальним та горизонтальним рівнів управління;

- контрольованості – здійснення внутрішнього та зовнішнього контролю в процесі руху страхових ресурсів від платників єдиного внеску до отримувачів страхових виплат.

ФССЗТВП є органом, що здійснює керівництво та управління загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням, здійснює акумуляцію страхових внесків та інших коштів, призначених для фінансування матеріального забезпечення, соціальних послуг та забезпечує їх надання, здійснює контроль за використанням цих коштів [1; 3, с.89; 6, с.117; 8; 12, с.64; 13].

Законом забезпечені:

- рівні умови надання застрахованим особам допомоги у зв'язку тимчасовою непрацездатністю, вагітністю та пологами, народженням дитини, доглядом за дитиною до досягнення нею трирічного віку та на поховання незалежно від виду діяльності, форми власності та господарювання;
- допомога у зв'язку тимчасовою непрацездатністю виплачується застрахованій особі за рахунок коштів ФССЗТВП з шостого дня непрацездатності;
- перші п'ять днів тимчасової непрацездатності оплачуються за рахунок коштів роботодавця, що сприяє посиленню контролю за виданням листків непрацездатності;
- допомога у зв'язку тимчасовою непрацездатністю у разі настання інших страхових випадків (необхідності догляду за хворою дитиною віком до 14 років, хворим членом сім'ї, догляду за дитиною віком до 3-х років або дитиною-інвалідом до 16 років у разі хвороби матері або іншої особи, яка доглядає за цією дитиною, тощо) виплачується застрахованій особі з першого дня за рахунок коштів ФССЗТВП;
- допомога у зв'язку тимчасовою непрацездатністю надається застрахованим особам залежно від розміру заробітної плати (доходу) і страхового стажу [1; 9, с.8].

Види матеріального забезпечення та соціальних послуг за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням, зображені на рис. 1.

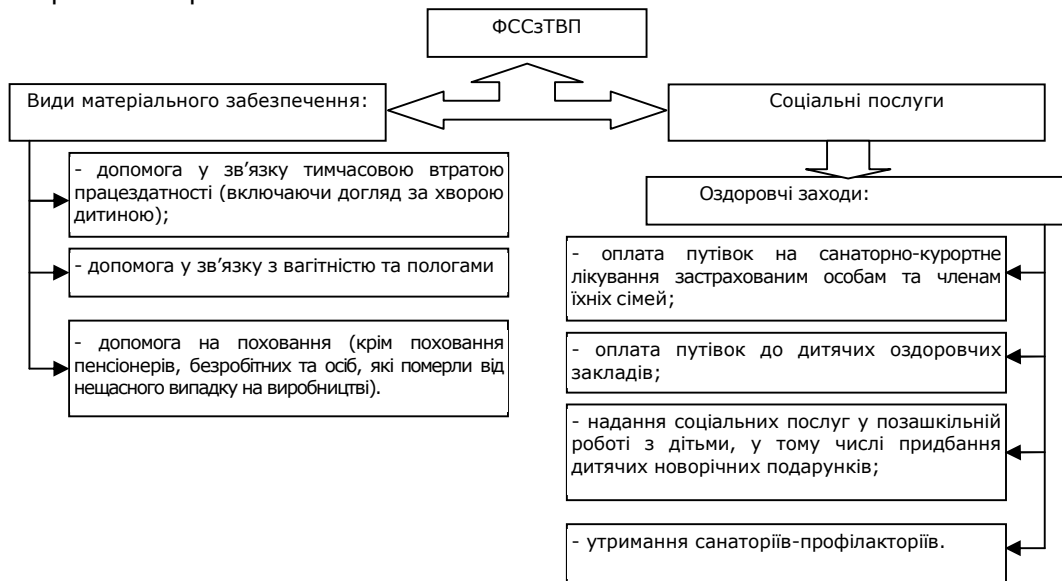

Рис. 1. Види матеріального забезпечення та соціальних послуг.

Повна або часткова компенсація втрати заробітної плати (доходу) надається

у формі матеріального забезпечення у разі:

- тимчасової непрацездатності внаслідок захворювання або травми, не пов'язаної з нещасним випадком на виробництві;
- необхідності догляду за хворою дитиною;
- необхідності догляду за хворим членом сім'ї;
- догляду за дитиною віком до трьох років або дитиною-інвалідом віком до 18 років у разі хвороби матері або іншої особи, яка доглядає за цією дитиною;
- карантину, накладеного органами санітарно-епідеміологічної служби;
- тимчасового переведення застрахованої особи відповідно до медичного висновку на легшу, нижчеоплачувану роботу;
- протезування з поміщенням у стаціонар протезно-ортопедичного підприємства;
- санаторно-курортного лікування [1; 14, с.41].

ФССзТВП створений у 2001 році. Управління ФССзТВП здійснюється за схемою, поданою на рис. 2.

На нашу думку, соціальне страхування з тимчасової втрати працездатності та витратами, зумовленими похованням, не лише захищає працюючих, а й служить механізмом суспільних інвестицій, доходи від яких повертаються у вигляді покращення якості життя населення, стабільності суспільства, формування спонукальних мотивів до праці. Право працюючих на соціальне страхування набуло значення одного з найважливіших прав людини і громадянина, що стало засобом досягнення соціальної злагоди в суспільстві.

Рис. 2. Управління ФССзТВП

* Розроблено на основі [1; 6, с.127-131; 9, с.11; 14, с.27]

Схему функціонування ФССзТВП зображено на рис. 3.

Пенсійний фонд України є органом, уповноваженим вести облік платників єдиного внеску, забезпечувати збір та ведення обліку страхових коштів, контролювати повноту та своєчасність їх сплати, вести Державний реєстр

загальнообов'язкового державного соціального страхування та виконувати інші функції, передбачені законом [4, с.79; 5].

Із наведеної схеми видно, що рух коштів відбувається наступним чином:

1. Сплата платниками єдиного внеску здійснюється шляхом внесення відповідних сум єдиного внеску на рахунки територіальних органів Пенсійного фонду. Для зарахування зазначених коштів в органах Державного казначейства України відкриваються в установленому порядку небюджетні рахунки виключно для обслуговування коштів єдиного внеску.

2. Державне казначейство в автоматизованому режимі розподіляє страхові кошти, акумульовані на централізованих рахунках Пенсійного фонду за видами соціального страхування та перераховує не пізніше наступного операційного дня після їх зарахування, зокрема, на централізовані рахунки ФССЗТВП.

3-4. Кошти, зібрані в областях, перераховуються на єдиний централізований рахунок ФССЗТВП у Державному казначействі України.

5. Асигнування з Державного бюджету України.

Рис. 3. Схема функціонування ФССЗТВП

На нашу думку, функціональне призначення ФССЗТВП відображається через розподільчі відносини, яким притаманні специфічні характеристики:

- о у сфері загальнообов'язкового державного соціального страхування спостерігається відмежування первинного та вторинного перерозподілу. Зокрема, утворення фондів за рахунок єдиного соціального внеску характеризує первинний розподіл. Подальше використання фондів соціального страхування із частковим залученням коштів державного бюджету формує перерозподільчі відносини;

- о державний нагляд за додержанням законодавства з загальнообов'язкового державного соціального страхування та регуляція фінансових відносин;

- через відносини функціонування загальнообов'язкового державного соціального страхування відбувається реалізація частини національного доходу, що надалі перетворюється у конкретні блага;
- страховий принцип функціонування ФССЗТВП.

Список використаних джерел:

1. Закон України "Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням" від 18.01.2001 р. № 2240-III [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2240-14/page>.
2. Андріїв В.В. Зміст і призначення загальнообов'язкового державного соціального страхування / В.В. Андріїв // Вісник Одеського національного університету. Правознавство. – 2010. – Т. 15, Вип. 22. – С. 110-115.
3. Безугла В.О. Соціальне страхування. Навч. Посіб. / В.О. Безугла, Д.М. Загірняк, Л.П. Шаповал. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 208 с.
4. Безкровний О.В. Єдиний внесок на соціальне страхування: зарубіжний досвід та вітчизняні реалії / О.В. Безкровний, Ю.А. Токар // Економічний простір. – 2011. – № 48/2. – С. 74-81.
5. Бондаренко О.М. Єдиний соціальний внесок в контексті нарахувань та утримань із заробітної плати [Електронний ресурс] / О.М. Бондаренко, А.П. Зубченко // Проблеми підвищення ефективності інфраструктури. Зб. наук. пр.: Випуск 30. – Київ: НАУ, 2011. – 260 с. – Режим доступу до журн.: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/ppei/2011_30/index.html.
6. Внукова Н.М. Соціальне страхування: Кредитно-модульний курс. Навч. пос. / Н.М. Внукова, Н.В. Кузьминчук. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 412 с.
7. Глухова Г. Сучасні європейські системи соціального захисту населення: приклад Чеської республіки / Г. Глухова // Ефективність державного управління. Зб. наук. пр. – 2008. – № 14/15. – С. 55-60.
8. Дроздяк І.М. Особливості функціонування фонду соціального страхування [Електронний ресурс] / І.М. Дроздяк, О.І. Данилюк // Вісник Львівської державної фінансової академії. – 2010. – № 18. – С. 292 – 292 с. – Режим доступу до журн.: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vldfa/2010_18/index.htm.
9. Загальнообов'язкове державне соціальне страхування та пенсійне забезпечення у цифрах і фактах / ред. колегія: Гаряча О.В. та ін. – К.: Міністерство праці та соціальної політики України, Пенсійний фонд України, 2006. – 67 с.
10. Землячова О.А. Аналіз діяльності фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності в АР Крим / А.О. Землячова, Л.С. Савочка // Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції. – 2010. – № 4. – С. 44-49.
11. Козій Т.В. Особливості правового регулювання соціального страхування в Україні [Електронний ресурс] / Т.В. Козій // Економічний вісник університету. – 2010. – Вип. 15/1. – Режим доступу до журн.: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Evu/2010_15_1/zmist.htm.
12. Конопліна Ю.С. Соціальне страхування: Навчальний посібник / Ю.С. Конопліна. – Суми: ВТБ "Універсальна книга", 2008. – 224 с.
13. Плиса В.Й. Страхування: Підручник / В.Й. Плиса. – К.: Каравела, 2010. – 472 с.
14. Соціальне страхування: Конспект лекцій / Укладачі: П.В. Тархов, В.М. Боронос, Е.Г. Козін, К.В. Савченко. – Суми: Вид-во СумДУ, 2009. – 164 с.
15. Юрій С.І. Соціальне страхування: Підручник / С.І. Юрій, М.П. Шаварина, Н.В. Шаманська. – К.: Кондор, 2004. – 464с.